

Kærlighedens gåde

Af Michael Fortescue

En af de mest fængslende – og irriterende – gåder i den Komparative Eskimoiske Ordbog (Fortescue et al. 1994 – herefter CED) er den, der drejer sig om det grønlandske ord *asa-vaa* 'elsker ham/hende'. Jeg siger 'irriterende', fordi man ville forvente at et i den grad hyppigt ord ville have en klar forbindelse til beslægtede ord i andre eskimoiske sprog. Sådan er det desværre – eller, set som filolog, måske heldigvis – ikke. Ordet eksisterer i denne form og betydning *kun* i vestgrønlandsk, hvor det til gengæld nævnes i en af de allertidligste kilder, nemlig Albert Tops ordliste fra 1727, hvor det angives således: *assávok* 'elsker, holder af'. Ordet findes ikke i Hans Egedes ordlister (men se neden for om ordets forekomst i hans *Perlustration*) eller i endnu tidligere ordlister fra rejsende til Grønland, men dukker op i samme form og betydning i Paul Egedes ordbog (1750) og i hans oversættelsen af (hele) det nye testamente (*Testementi nutak* 1766).

Hans Egede brugte i sit *Dictionarium* fra 1725 (præsenteret i Bergsland & Rischel 1986 sammen med Tops ordli-

ste) et andet ord, nemlig '*neglipoch*' i betydningen 'elsker' (vist nok *naglikpoq* som Paul Egedes *neglikpok* 'elsker, ynder, fornemmelig børn') – og dette ord har Top også med på sin liste (som '*neglikpok*'). Der er ingen tvivl om, at begge ord eksisterede side om side omtrønt i samme betydning, selv om stammen *naglik-* (fra en vestlig synsvinkel) er tvetydigt overalt i Arktis med såvel betydningen 'elske' og 'have ondt af' (den sidste er den eneste betydning af stammen i moderne vestgrønlandsk). Den 'nøgne' stamme *naglik-* (i modsætning til den transitive afledning *nagligi-* o.s.v.) forekommer dog *kun* i betydningen 'elske, holde af' i bibeloversættelser, nemlig i Labrador og i Grønland (i Schneider 1966 står det som 'bibelsk' og 'mindre brugt' end *nagligi-*). Det er forståeligt nok, at missionærerne i deres grammatiske skitser af sproget brugte denne stamme som basis for både intransitive og transitive bøjninger, parallelt med den tilsvarende latinske stamme *am-o*, som man plejede at bruge som udgangspunkt for bøjningsparadigmer i skolegrammatiker for et hvilket som

helst sprog. Det valgte også Hans Egede at gøre i Grønland ved at bøje *naglik-* i alle mulige former i sine *Formuli Coniungandi* fra 1725 (ligeledes præsenteret i Bergsland & Rischel 1986). Det er ikke noget under, at Paul Egede i sine erindringer huskede, at han og den forældreløse grønlander Friderich Christian (Papa), som hans far havde brugt som 'informanter', blev gjort til grin af deres kammerater på grund af disse 'tvungne' (og ikke engang konsekvente) paradigmer (Bergsland & Rischel 1986: 18). Ordet blev skiftet ud med stammen *er-mik-* 'vaske' (som er langt mere passende i denne sammenhæng) både i Hans Egedes *Perlustration* (publiceret for første gang allerede i 1729) og i Paul Egedes egne grammatiske værker. Sidstnævnte valgte også konsekvent at bruge *asa-* i stedet for *naglik-* i alle sine bibeloversættelser. Man kan godt forstå, at han havde brug for et ord, som kunne bøjes såvel intransitivt som transitivt og hverken var tvetydigt eller arkaisk (i den ønskede betydning), hvilket nok ikke var tilfældet med *naglik-*. Selve stammen *naglik-* (protoeskimoisk **nanɬ* γ- 'feel sorry for s.o.' i CED) er uproblematisk i en sammenlignende kontekst: den forekommer i samtlige eskimoiske sprog, og dens form er helt regelmæssigt bevaret i vestgrønlandsk *nalligi-vaa* / *nalligaa*, 'har ondt af ham', o.s.v. Det forekommer i *Oqaatsit* (Berthelsen et al. 1997) også i *nallip-paa* 'trøster det (barnet)', som mærkeligt nok er udeladt i Kleinschmidt og senere versioner af den grønlandsk-dansk ordbog i den gamle retskrivning¹. Der er kun sket den indsnævring af stammens betydning, som jeg allerede

har omtalt (polareskimoisk *nagligi-* 'elske, have ondt af' har til gengæld bevaret ordets oprindelige 'tvetydighed').

Anderledes står det til med *asa-vaa*. Dets oprindelse i protoeskimoisk er mindre gennemskuelig, men ikke desto mindre forekommer det i forbindelse med en rekonstrueret proto-inuit post i CED, nemlig *aʒak-* 'comfort or be gentle with' (der er ikke nogen beslægtede form i yupik). Det, der er problematisk og uregelmæssigt ved *asa-vaa*, er af både fonologisk og (i mindre grad) semantisk art, som der fremgår af følgende udtog fra CED (anden udgave – endnu ikke publiceret):²

Proto-Inuit aʒak- 'be gentle with'

SPI aʒak- 'comfort'

NAI aʒak- 'comfort, encourage, soothe, placate' [note the Mal 'half transitive' form aʒaknik- with nnik-; aʒaaRi- 'keep encouraging tenderly']

WCI –

ECI Iti ayak- 'wash (bowls, plates)' [Schneider for Richmond Gulf; note asaC- 'clean (house, self or clothes)' acc. Qumag for Tar – Schn. has asa-(vaa) – the s is unexplained, but there may be contam. from uasaq- 'wash' under uRaR- if not from the GRI below (via the missionaries?)]

GRI aʒattuaR- 'go gently', aʒattuut(i)- 'spare, bear with s.o.' [and WG, EG asa- 'love, be loving or friendly towards' (already in Top, but perhaps a NWG or southern SWG form from earlier *aʒa(γ)-), WG asaari- 'love tenderly' – cf. NAI aʒaaRi- above, and compare also the half-trans. form of asa-, asanniγ-, with the Mal above,

suggesting reanalysis of the γ as going with the p.b. (old ortho. ngnig – see under nn k-); also $a\dot{s}a\gamma$ - (half-trans. $a\dot{s}aa$ -), EG $asa\gamma$ - (not expected $*alay$ -, so probably from WG) ‘wash (e.g. self or floor)’ (specifically ‘wash face’ in NWG), NG $ahak$ - ‘wash self’, $ahai$ - ‘wash floor’ – in Fab. this is glossed ‘look after, clean, be economical with’, i.e. clearly the same base as in his $a\dot{s}ektor$ - ‘preserve, look after’ (Egede has $a\dot{s}ak$ - ‘look after, treat well’, not in Top)]

Lad os starte med det semantiske uforudsigelige i disse former. Man vil nok undre sig, at der i den grønlandske post er samlet nogle former, der betyder ‘behandle varsomt, værne om, elske’ og nogle andre der betyder ‘vaske’. Hvordan kan et ord, der oprindeligt betød ‘trøste, behandle blødt’ eller lignende, ende med at betyde ‘vaske’ (grønlandsk $a\dot{s}ag$ -)? En rimelig bro mellem disse to betydninger kunne være den tidligere betydning af stammen ‘ $ar\dot{s}ek$ -’ (= $a\dot{s}ag$ -) ‘vaske’ citeret fra Paul Egede, nemlig ‘handler en ting vel, vender flid derpå’. Hos Fabricius (1804) bekræftes dette yderligere af den oversættelse han anfører for glosen, nemlig ‘handler en ting vel, pudser, holder ren eller i god stand, er sparsom på, holder godt hus med’. Uden for Grønland er der imidlertid en klar geografisk fordeling mellem de to betydninger: ‘trøste, behandle blødt eller opmuntrende’ i Alaska, men ‘vaske’ i Canada. Mon der alligevel skulle være tale om to ubeslægtede stammer? Sådant en formodning bliver ved første øjekast støttet, når man tager de lydmæssige

uregelmæssigheder i betragtning, der præger posten.

Sværest at forklare er nok alternationen mellem former med oprindelig /s/ (gammel retskrivning ‘s’) og dem med oprindelig /š/ (gammel retskrivning ‘ss’) i én og samme dialekt, centralvestgrønlandsk. Kun den anden lyd (som i $a\dot{s}attuar$ - ‘behandle blødt’) svarer til proto-inuit /ž/, som forventes her. Et analogt problem forekommer med de canadiske former, som indeholder forholdsvis /y/ (= /j/) og /s/, hvorefter kun det første svarer til PI /š/. Hvordan er $*\dot{s}/$ blevet til almindelig /s/ i vestgrønlandsk, hvis asa - virkelig hører hjemme her? Og hvorfor ender det i vokal og ikke i konsonant svarende til /k/? Ordet ‘elsker’ burde egentlig hedde $*a\dot{s}ag-paa$ på moderne vestgrønlandsk. Desværre er de fleste canadiske former til ingen nytte her – der er heller ikke nogen indlysende forklaring på hvorfor ordene med betydningen ‘vaske’ i Tarramiut (arktisk Quebec) indeholder et /s/ og ikke et (regelmæssigt) /y/. Kun formen fra den tilgrænsende Itivimmiut dialekt $ayak$ - svarer rent formmæssigt til det forventede (den er fra Schneiders fransk-inuktitut ordbog fra 1970 og er blevet tilføjet i anden udgave af CED). Netop denne form viser klart, at vi har at gøre med den samme stamme som i inupiaq i Nordalaska, hvor en ældre betydning (som oftest) er blevet bevaret: i Alaska gælder det om at gå varsomt med mennesker, i Itivimmiut betyder det det samme, men med ting, nemlig tallerkener og lignende køkkengrej (jeg vender tilbage senere til

formen *asa-* i Schneiders ordbog for Tarramiut).

Trods problemet med 's'-et i vestgrønlandsk *asa-*, er der ét forhold, der gør det næsten umuligt at tilskrive lighederne mellem formerne i Grønland og Alaska ren tilfældighed. Det er den halvtransitive form *aṣak-nik-(tuq)* i Malamiut (fra Kobukfloden i Nordalaska), som svarer – bortset fra 's'-et – til den grønlandske halv-transitive form *asannig-(poq)*, plus den NAI transitive afledning *aṣaari-(gaa)*, som direkte kan sidestilles med vestgrønlandsk *asaaari-(vaa)* 'elsker inderligt'. Pludseligt melder en (delvis) løsning sig: grønlandsk *asa-vaa* er en omfortolkning af den transitive form af stammen, som ligger bag den halv-transitive *asannig-(poq)*. Det pågældende halv-transitive morfem er nemlig meget begrænset i distribution i både Alaska og Grønland. At en omfortolkning af morfemsgrænsen skulle være indtrådt netop her er ganske logisk: selve morfemet hed oprindeligt **(n)nik-*, og i Malamiut producerede det regelmæssigt den detransitiviserede form *aṣak-nik-(tuq)* i forbindelse med k-stammen *aṣak-*. Dette udviklede sig til **-nnig-* i grønlandsk (skrevet *-ngnig-* i den grønlandsk-danske ordbog i gammel retskrivning, men som *-nnik-* hos Paul Egede).³ Stammens 'k' blev på et tidspunkt omfortolket som en del af tilhænet snarere end af selve stammen, fordi tilhænet forekom med to 'nn'-er (det første 'indskudt') efter vokalstammer, og **k + n* blev generelt assimileret til 'nn' i grønlandsk, så man ikke længere kunne skelne de to tilfælde.⁴

En anden kendsgerning, som vedrører formerne, er for resten relevant her: i modsætning til de fleste 'følelsesmæssige' verber i grønlandsk, forekommer *asa-* ikke alene i former afledt med hjælp af de særlige tilhæng *-sug-(poq)*, *-nar-(poq)*, *-gi-(vaa)*, *-tsag-(poq)* og nogle gange *-tor(-paa)* som f.eks. (netop) *nalligi-* (transitiv 'har ondt af') og *nallinnar-* ('er ynkværdig') fra **nallig-* 'have ondt af'. Sidstnævnte forekom næppe nogen sinde alene i betydningen 'elske' (trods Hans Egedes paradigmer – og Friderich Christians form citeret neden for), men måske kunne den bruges alene allerede den gang i betydningen 'trøste (et barn)', som citeret ovenfor fra *Oqaatsit*. Man vil aldrig sige **asagi-vaa*, for eksempel, men bare *asa-vaa* 'han elsker ham/hende'. Det peger i retning af en tidligere betydning lidt udenfor det semantiske felt, som omfatter almindelige følelsesmæssige verber – måske noget i retning af 'gå varsomt med noget'.

Tilbage står problemet med de uregelmæssige 's'-er. For det første må man konstatere – hvis man nu accepterer (som man nok er tvunget til), at alle disse ord er beslægtet – at det er formen *aṣag-paa* 'vasker det', der på vestgrønlandsk regelmæssigt afspejler kilden til alle formerne, mens den oprindelige betydning lå lidt tættere op ad *asa-vaa*. Men man er stadig nødt til at finde en forklaring på, hvorfor det sidste altid er blevet stavet med 's' (egentlig oftest med to 'ss'-er hos Top og Egede: dette var deres sædvanlige måde at skrive enkelt /s/ på) og ikke med 'ss' i den gamle retskrivning (eller dets modstykke hos Egede og Top, stavet 'rs'). Forklaringen

kunne ligge i interne grønlandske dialektforskelle. Det er nemlig kun i centralvestgrønlandsk, at oprindelig /s/ fra */s/ er blevet bevaret, uden at falde sammen med almindeligt /s/ (fra affrikat */c/). Hvis *asa-vaa* var en nordvest- eller sydvestgrønlandsk form ville konsonanten være forståelig.

Nu skal vi kort vende tilbage til det mærkelige ord på Tarramiut med det etymologisk uforklarlige 's': *asaC-* 'vaske, rengøre' ifølge Qumaq (1990), men skrevet *asa-(vaa)* hos oblatmissionæren Schneider (1966). Det kan godt tænkes, at det grønlandske *asa-vaa* har spillet en rolle her, selv om dette ikke var det relevante kognate ord i grønlandsk (det var nok *ašap-paa*, som vi har set). Schneiders kendskab til grønlandsk stammede fra den herrnhutiske missionær Bourquin (som nævnt i introduktionen til Schneiders ordbog), der beskrev Labradordialekten i samråd med grønlænderen Kleinschmidt. Om Schneider var bekendt med de grønlandske bibeloversættelser er usikkert. Enten Bourquin eller Schneider kan have været kilden til en mistydning her – dog er *asa-vaa* registreret for Labradordialekten hverken af Bourquin eller af nogen anden kilde, så det er snarere Schneiders 'skyld'. Den form, som den canadiske inuk Taamusi Qumaq nævner i sin egen syllabiske ordbog, *ašap-paa*, er mere pålidelig (og bekræftet af L.-J. Dorais – pers. kom.), men den udviser ikke desto mindre det samme uforklarlige 's' som hos Schneider. Hvad end overførelsesruten kan have været, ser det ud, som om han enten har arvet Schneiders (og tidligere canadiske missionærers?) 'fejl' direkte, el-

ler – og måske mere sandsynligt – er hans form blevet påvirket af en anden stamme, nemlig *uasaq-* 'vaske' (fra PE **uRaR-*), som findes på Baffin Island. Det er formentlig ikke nogen tilfældighed, at dér hvor man bruger *asa(C)-* i betydning 'vaske' (i Tarramiut), bruger man ikke *uasaq-*, og omvendt. I alt fald ville den forventede form *ayak-* (som findes kun i Itivimmiut, hvor man hverken finder *asa(C)-* eller *uasaq-*) være faldet sammen med en anden *ayak-*, som betyder 'skubbe' (ligesom på grønlandsk). Kompromisformen, en blanding med *uasaq-*, kunne således skyldes et forsøg på at undgå sammenfald mellem de to ord.

Hvis det altså passer, at grønlandsk *asa-vaa* 'elsker ham/hende' har den samme oprindelse som *ašap-paa*, og det var sådan at ordet først hos Top i 1727 blev registreret og fastslået på skrift, så må vi spørge, hvor han fik ordet fra i netop den form og den betydning? Vi mangler desværre den nødvendige historiske dokumentation for at komme med et klart svar på dette spørgsmål. Det er egentlig svært at argumentere for en nordvest- (eller sydvest-) grønlandsk oprindelse for ordet – med mindre en eller flere af Tops (og Egedes) informanter selv stammede fra Nordgrønland eller Sydgrønland. Vi ved, at Top selv tog aldrig til Nordgrønland (han rejste ikke længere nordpå end til Nipisat, syd for Holsteinsborg, hvor han opholdt sig ved den nye mission sammen med Friderich Christian i 1724-1725). Han vendte tilbage til Danmark allerede i 1727. Hans Egede kom til Nanortalikområdet i syd i 1723, hvor han lagde

mærke til nogle 'forskelle i udtale og sprog' dernede, men han blev der (ligesom året efter i Nipisat) kun nogle uger. Paul Egede var selvfølgelig selv i Diskobugten i mange år, hvor han ledede den ny mission i Christianshåb, men det var først i 1736 (han havde været i Danmark fra 1727 til 1734). Til gengæld har man svært ved at forestille sig at én, der kendte sproget så godt, som han gjorde (i modsætning til hans far og Top), ville have valgt et ord til at oversætte det bibelske udtryk 'elske', som ikke kendtes og brugtes til daglig af menigheden.

Heldigvis er vi ikke helt på bar bund her, fordi Hans Egede tilfældigvis har efterladt et nært indtryk af sin hovedinformants tale: på s. 86ff. i *Perlustration* gengives et 'digt', som Friderich Christian skal have lavet i anledning af kronprins Christians fødselsdag i 1729. Dette digt indeholder begge verber *asa-* og *naglik-* i betydning 'elske', hvor det første bruges om kongen, som elsker prinsen 'som en far'⁵, men også længere nede i en sammenhæng som Egede oversætter, som om det handlede om 'vi grønlændere', der 'elsker dig' (kronprinsen), men snarere betyder 'jeg skal elske dig'. I sidstnævnte sammenhæng er frasen egentlig gentaget to gange, først med *naglik-* og så med *asa-*, så forskellen mellem de to betydninger hos Friderich Christian kan ikke have været særlig stor. Der hedder det nemlig: '*neglitsomarpaukekit asseigomarpaukit*' (d.v.s. *nallitsumarpaukekit asagumarpaukekit*?), som nok betyder '(så) skal jeg elske og holde af dig', hvor 'dig' refererer til kronprinsen. Læg mærke til at det er *asa-*, der oversættes som 'holde af' her. Også på side 91 er

der en fejlversættelse af *Gud negligomarpaput* (for *Guuti nalligumarpaput*?) som 'de skal elske Gud' i stedet for 'vi skal elske Gud'. Tilhængen her, *-jumaar-* 'vil', bliver forresten til *-sumaar-* efter t-stammer i den østlige Canada, ligesom det bliver til *-gumaar-* efter g-stammer (varierende med *-jumaar-* efter vokalstamme), hvilket måske var typisk også for ældre vestgrønlandsk, så stammen i den første citerede form kunne opfattes som *naglit-* (side om side med *naglig-*?) og den anden som *asag-* med den finale konsonant, som mangler i moderne grønlandsk.⁶

Der er i dette digt desværre ikke noget tegn på fonologiske træk, der kan pege i retning af, at Friderich Christian, som blev hos Egede, fra han var dreng omkring ti år gammel i 1723 til sin død i 1733, talte nogen anden dialekt end netop den forventede centralvestgrønlandske – han taler bestemt ikke den sydgrønlandske i-dialekt, og han har en klar forskel mellem /s/ og /s̥/. Kendsgerningen, at der står i digtet *asa-* (med almindelig /s/ som i alle andre kilder) i begge forekomster af verbet kan skyldes to ting: enten sagde han det rent faktisk som skrevet, eller også har Hans Egede hørt og nedskrevet ordet fejlagtigt. Mit gæt vil være, at det sidste er tilfældet. Som Bergsland og Rischel noterer (1986: 35), kan man ikke være sikker på, at Egede og Top altid har kunnet skelne mellem disse to lyde. /s̥/ skrives altså somme tider 's' i stedet for 'rs' (imens /s/ altid skrives 's' eller 'ss'), som f. eks. i '*kisuk*' 'træ' (for *qisuk*). Da ordet *asa-* (i modsætning to '*kisuk*') en gang var blevet transkriberet forkert og

gik ind i de hellige skrifter, så var det en gang for alle fastslået i den form og kunne ikke rettes så nemt.⁷ En del af gåden består altså, og det kan godt være, at vi aldrig med sikkerhed kommer til at vide, hvad der skete ved overgangen fra *niglik-* til *asa-* i bibeloversættelserne, med mindre nye oplysninger kan hentes fra brevvekslinger mellem datidens missionærer – f.eks. angående Friderich Christians baggrund. Men at missionærerne havde deres fingre i den særlige udvikling af *asa-*, kan der næppe herske tvivl om.

Som Inge Kleivan har vist i sine undersøgelser af ordforrådet i de grønlandske bibeloversættelser (især Kleivan 1979, hvori Paul Egedes tidligste oversættelser omtales), har oversætterne faktisk flere gange skiftet mening om oversættelsen af andre nøgleord i biblen – men næppe lavet om på stavemåden af de allerede brugte ord. De herrnhutiske oversættere har heller ikke fulgt Hans og Paul Egedes præcedens på alle punkter. Varianter omkring begreberne 'synd' og 'hellig' kan f.eks. nævnes i denne sammenhæng. Man kan forestille sig nogle ganske livlige diskussioner undervejs også omkring oversættelsen af begrebet 'elske' – nemlig om hvilket grønlandske ord der egentlig svarede bedst til formålet. Indtil videre kommer vi dog ikke videre end forestillinger. Samuel Kleinschmidt, som var en af dem, der mest ihærdigt har beskæftiget sig med bibeloversættelse (hos herrnhuterne), har i sin ordbog en mere udførlig definition af både *asa-vaa* og *nalligivaa/nalligaa* end nogen anden, før eller efter, og her kan man fornemme nogle

af de ret subtile forskelle i betydning, der kan have ført til missionærernes valg, at det fremover skulle hedde *asan-nik-poq* og ikke *naglik-poq* i biblen. En konsekvens af dette valg var, at *asa-vaa* blev til et af de mest karakteristiske og hyppige af alle grønlandske verber. Derfor vil jeg gerne runde af med følgende citater fra Kleinschmidts grønlandsk-dansk ordbog fra 1871:

asavâ, htr. **asangnigpok** (-mik og -mut), er kjærlig imod ham; ifær: 1) elsker ham (uanset Tid eller Sted); 2) beviser ham Kjærlighed (naar Lejlighed gives); 3) omgaaes ham kjærlig (den, han lever sammen med); 4) tager sig af ham. Overhovedet bruges Ordet meget almindelig om Adskilligt, som ogsaa kan have sin Grund i Andet, end netop Kjærlighed, saasom Velvillie, Godgjørenhed ic.; bl. A. ogsaa for at fornaae stridende Parter (ifær Børn) til at holde Fred: asakatigingniaritse, bestræber Eder for at være kjærlige imod hinanden. Naar der siges om Nogen: asakānga (han elsker mig meget), saa grunder dette sig ofte ifte paa Andet, end at Samme engang har givet En Noget. I endnu mere uegentlig Forstand bruges Ordet undertiden ogsaa angaaende Violeſt; f. Ex. naar et Redskab eller Egnende, som ifte ændſes ell. holdes Hævd over, talbes en asanekāngitſok. Men ifte desto mindre er Ordets Grundbegreb upaatvølelig ene og alene Kjærlighed, og i dens fuldeste Udſtrækning, fra dens høieſte Fuldkommenhed til det mindſte Spor deraf.

asavâ, htr. **asangnigpoq** (-mik og -mut), er kjærlig imod ham; især: 1) elsker ham (uanset Tid eller Sted); 2) beviser ham Kjærlighed (naar Lejlighed gives); 3) omgaaes ham kjærlig (den, han lever sammen med); 4) tager sig af ham. Overhovedet bruges Ordet meget almindelig om Adskilligt, som ogsaa kan have sin

Grund i Andet, end netop Kjærlighed, saasom Velvilje, Godgjørenhed, etc.; bl.a. ogsaa for at formane stridende Parter (især Børn) til at holde Fred: asaqtigîngniaritse, bestræber Eder for at være kjærlige imod hinanden. Naar der siges om Nogen: asaqânga (han elsker mig meget), saa grunder dette sig ofte ikke paa Andet, end at Samme engang har givet En Noget. I endnu mere uegentlig Forstand bruges ordet undertiden ogsaa angaaende Livløst; f.eks. naar et Redskab eller Lignende, som ikke ændses eller holdes Hævd over, kaldes en asaneqângitsoq. Men ikke desto mindre er Ordets Grundbegreb upaatvivlelig ene og alene Kjærlighed, og i dens fuldeste Udstrækning, fra dens højeste Fuldkommenhed til det mindste Spor deraf.

nagdligâ, føler en Kjærlighedstrang i sig til at vise ham sin Medlidenhed eller Medfølelse i Gjerning; maa gjøre Noget for at lindre hans Nød eller afhjælpe hans Savn, etc., fordi han elsker ham. (I Labr. blot: elsker ham).

Som vi har set, må begge stammer have eksisteret i centralvestgrønlandsk lige før Paul Egedes tid i nogenlunde de samme betydninger (men ikke i helt de samme former) som her. Mon ikke den første ville have været den mest passende i de fleste bibelske kontekster lige fra starten? Det hænger i hvert fald godt sammen med den oven for citerede form hos Fabricius, *arseg-* (for *âsag-*) 'handler en ting vel' og dens afledning *arsektor-* (for *âsagtor-*) 'sparer, skåner, forsvarer'.⁸ Den sidste form går igen i *Oqaatsit* i posten (med ekstra tilhæng)

asattuuppa (gammel retskrivning *assagtîpâ*) 'bærer over med ham, skåner ham/det'.

Litteratur

- Bergsland, Knud og Jørgen Rischel (eds.), 1986: *Pioneers of Eskimo Grammar*. Travaux du Cercle linguistique de Copenhague, vol. XX1. Reitzels. Copenhagen.
- Berthelsen, Christian, Birgitte Jacoben, Robert Petersen, Inge Kleivan, og Jørgen Rischel, 1997 (3. udgave): *Oqaatsit, Grønlandsk-dansk ordbog, Atuakiorfik*. Nuuk.
- Egede, Hans, 1741: *Det gamle Grønlands nye Perustration eller naturel-Historie*. København (genoptrykt hos Rhodos i 1984).
- Egede, Paul, 1750: *Dictionarium Grönländico-Danico-Latinum*. Havniae.
- Fabricius, Otho, 1804: *Den grønlandske Ordbog forbedret og forøget*. København.
- Fortescue, Michael, & Steven Jacobson, & Lawrence Kaplan, 1994: *Comparative Eskimo Dictionary with Aleut Cognates*. Alaska Native Language Center Research, Fairbanks, Alaska.
- Kleinschmidt, Samuel, 1871: *Den Grønlandske Ordbog Omarbejdet*. København.
- Kleivan, Inge, 1979: *Studier af ordforrådet i grønlandsk bibeloversættelser*. I *Eskimosprogenes vilkår idag*, Bjarne Basse og Kirsten Jensen (red.). Arkona. Århus.
- Qumag, Taamusi, 1990: *Inuit uqausillaringit. Inuksiutikkunullu Avatakkunullu Nuitartitait*. Quebec.
- Schneider, R.P. Lucien, 1966 (ny udgave 1970): *Dictionnaire du langage esquimau de l'Ungava et contrées limitrophes*. Travaux et Documents du centre d'Etudes nordiques, 3. Les Presses de l'Université Laval. Quebec.
- Schneider, R.P. Lucien, 1970: *Dictionnaire Français-Esquimau du langage esquimau de l'Ungava et Contrées limitrophes*. Travaux et Documents du centre d'Etudes nordiques, 5. Les Presses de l'Université Laval. Quebec.
- Testamenti nutak, 1766: *Oversat af Paul Egede*. København.

Noter

1. Denne form viser, at den uafledte (transitive) stamme *naglik-* i den tidlige kolonitid næppe var 'arkaisk' – kun betydningen 'elske' var det (formentlig). Det er dog markant, at brugen af den nøgne stamme ikke kendes andre steder (bortset fra den tvivlsomme bibelske form fra Labrador nævnt ovenfor), så stammen ikke kan rekonstrueres for protoeskimois. Dette er også symptomatisk for de tilfældige *lacunae*, der desværre findes i vores leksikalske materiale.
2. SPI = Seward Peninsula Inuit, NAI = North Alaska Inuit, Mal = Malamiut, WCI = Western Canadian Inuit, ECI = Eastern Canadian Inuit, Iti = Itivimmiut (fra Richmond Gulf), Tar = Tarramiut, GRI = Greenlandic Inuit, WG = (Central) West Greenlandic, EG = East Greenlandic, NWG = Northwest Greenlandic (Disko Bugt-Uummannaq dialekten), og NG = North Greenlandic (polareskimosk). PE = protoeskimois og PI = proto-inuit (uden yupik).
3. F.eks. i *aSennikpuk* (= *asannippog*) 'han elsker, er kærlig'.
4. Og som Kleinschmidt (1871) siger om den intransitive form **asa-vog*: den forekommer næppe uden affiks. Tilsvarende transitive *asa-vaa* synes at have været sjældnere i tidligere grønlandsk. I Paul Egedes oversættelse af det nye testamente er de eneste former, jeg umiddelbart kan finde den halv-transitive *asa-nnig*-(*toq*) og (afledninger af) passiv participium *asaſaq* 'ælskede'. Den almindelige oversættelse af frasen 'Guds kærlighed' er *Gub assennirsusia*, d.v.s. *Gnutip asannissusia*.
5. *'attatatut asseigalloarpatit* (for *ataatatut asagaluwarpaatit*) – forkert oversat af Egede som 'han elsker os som hans fader'.
6. Men stammen er nok *asa-* i den først citerede sammenhæng med *asa-* foran *-galuar-*.
7. Der er i hvert fald endnu én tvivlsom form i digtet, nemlig *'niarnga* 'hans søn', som peger i retning af en vis grad af redaktionel rettelse fra Hans Egedes hånd: denne idiosynkratiske form – for *erneru* (måske tidligere udtalt *ernernga* med nasaliseret 'r') – er blevet brugt af missionærerne lige fra starten som oversættelsen af (især) Guds søn. Denne form kendes ikke uden for centralvestgrønlandske oversættelser af de hellige skrifter. Man må tilskrive dens opståen en tilfældig fejlfortolkning fra missionærernes side. Mærkeligt nok bruger Egede selv i 'Troens article' på s. 104 af *Perlustration* udtrykket *'ernetua(nut)* (for *ernitua(nuh)*) 'eneste søn', som er den forventede form (dog her med ekstra tilhæng).
8. Der er her tale om en parallel dannelse til Kleinschmidts *nagdlig-tor-paa* 'anvender paa ham det, at maatte vise sin Medfølelse Kjærlighed i Gjerning, forbarmer sig over ham', opbygget på stammen **naglig-*.

Samuel Kleinschmidt (1814-86). Tegning af H. Dirckinck Holmfeldt, Godthåb Seminarium 1885.